

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen; het examen bestaat uit 26 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden. Bij dit examen hoort een informatieboekje.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

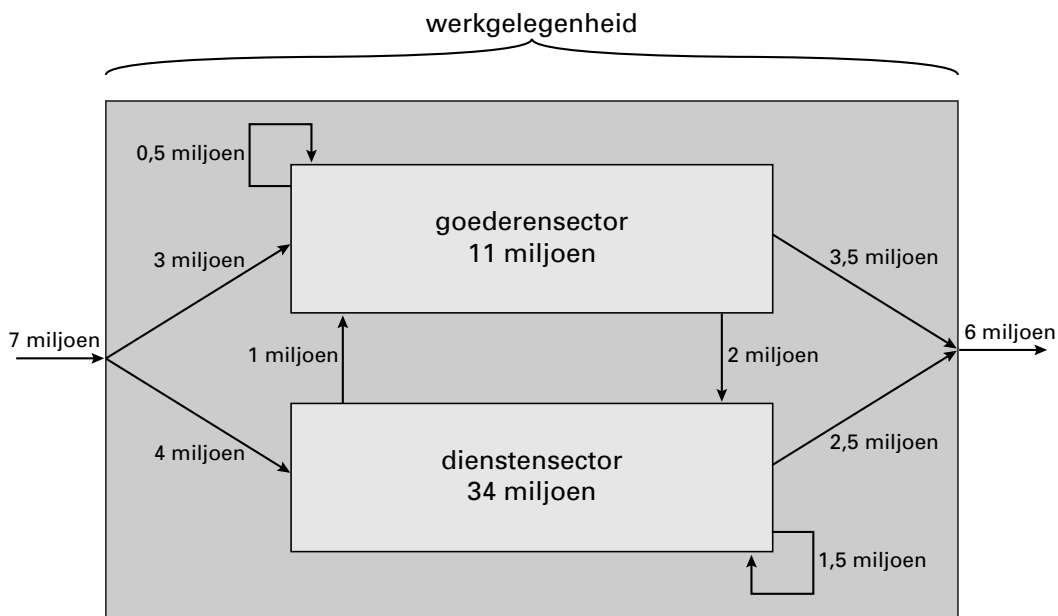
Opgave 1

Werkgelegenheid continu in beweging

In elk land vinden er voortdurend veranderingen in de werkgelegenheid plaats. Deze veranderingen zijn per economische sector verschillend. Het onderscheid tussen economische sectoren kan worden gemaakt op grond van producten die bedrijven voortbrengen. Zo kunnen vier sectoren worden onderscheiden: de primaire, secundaire, tertiaire en quartaire sector.

Door veranderingen van productieprocessen kunnen er verschuivingen in de werkgelegenheid plaatsvinden: een verandering van baan kan binnen een sector plaatsvinden, maar ook door van de ene naar de andere sector over te stappen. In figuur 1 staat de ontwikkeling van de werkgelegenheid in een land weergegeven. Voor de eenvoud zijn slechts twee sectoren onderscheiden: de goederensector en de dienstensector.

figuur 1

Toelichting bij figuur 1:

Alle getallen betreffen aantallen personen.

De getallen binnen de sectoren betreffen aantallen personen in 1995.

De pijlen betreffen veranderingen tussen 1995 en 2000.

Er wordt van uitgegaan dat in deze periode niemand meer dan één keer van baan is veranderd.

- 2p **1** Valt de primaire sector onder de goederensector of onder de dienstensector? Licht het antwoord toe.
- 2p **2** Leg uit hoe uit figuur 1 blijkt dat de totale werkgelegenheid in de periode 1995–2000 is toegenomen.
- 2p **3** Bereken hoeveel personen in de periode 1995–2000 van baan zijn veranderd.
- 2p **4** Bereken de werkgelegenheid in de goederensector in 2000.

Opgave 2

Nieuwe ontwikkelingen in het bankwezen

In het bankwezen in Europa doen zich een aantal ontwikkelingen voor:

- Veel banken hebben te maken met fusies en overnames.
- In het betalingsverkeer speelt ICT (pinpas, chipknip, telebankieren, betalen via Internet) een steeds grotere rol.
- Banken leggen zich steeds meer toe op andere diensten dan het betalingsverkeer.

De A-bank is een voorbeeld van een Europese algemene bank. Hieronder staan twee balansen weergegeven van de A-bank (bedragen $\times 1.000$ euro).

activa	Balans A-bank per 1 januari 1995		passiva
Kas	450	Rekening-couranttegoeden	3.600
Tegoed bij de Centrale Bank	90	Korte spaartegoeden	1.900
Debiteuren	3.300	Korte termijndeposito's	3.650
Effecten	6.460	Korte valutategoeden	5.000
Overige activa	<u>9.700</u>	Overige passiva	<u>5.850</u>
Totaal	<u>20.000</u>	Totaal	<u>20.000</u>

activa	Balans A-bank per 1 januari 1999		passiva
Kas	600	Rekening-couranttegoeden	7.000
Tegoed bij de Centrale Bank	100	Korte spaartegoeden	2.700
Debiteuren	5.800	Korte termijndeposito's	3.850
Effecten	16.750	Korte valutategoeden	10.300
Overige activa	<u>49.750</u>	Overige passiva	<u>49.150</u>
Totaal	<u>73.000</u>	Totaal	<u>73.000</u>

De post „Debiteuren” op de balans van de A-bank neemt toe door wederzijdse schuldaanvaarding.

2p **5** Leg uit dat deze post toeneemt door wederzijdse schuldaanvaarding.

2p **6** Welke van de genoemde ontwikkelingen in het bankwezen in Europa kan worden omschreven als branchevervaging? Licht het antwoord toe aan de hand van een voorbeeld.

Uit een vergelijking tussen de twee balansen van de A-bank kan worden afgeleid dat algemene banken steeds minder liquide middelen aanhouden ten opzichte van de rekening-couranttegoeden: het dekkingspercentage is tussen 1995 en 1999 gedaald. Deze daling is mogelijk gemaakt door de ontwikkelingen in het bankwezen in Europa.

2p **7** Welke van de genoemde ontwikkelingen in het bankwezen in Europa laat een verlaging van het dekkingspercentage toe? Licht het antwoord toe.

Tussen 1 januari 1995 en 1 januari 1999 is de Europese girale geldhoeveelheid met ongeveer 80% gestegen.

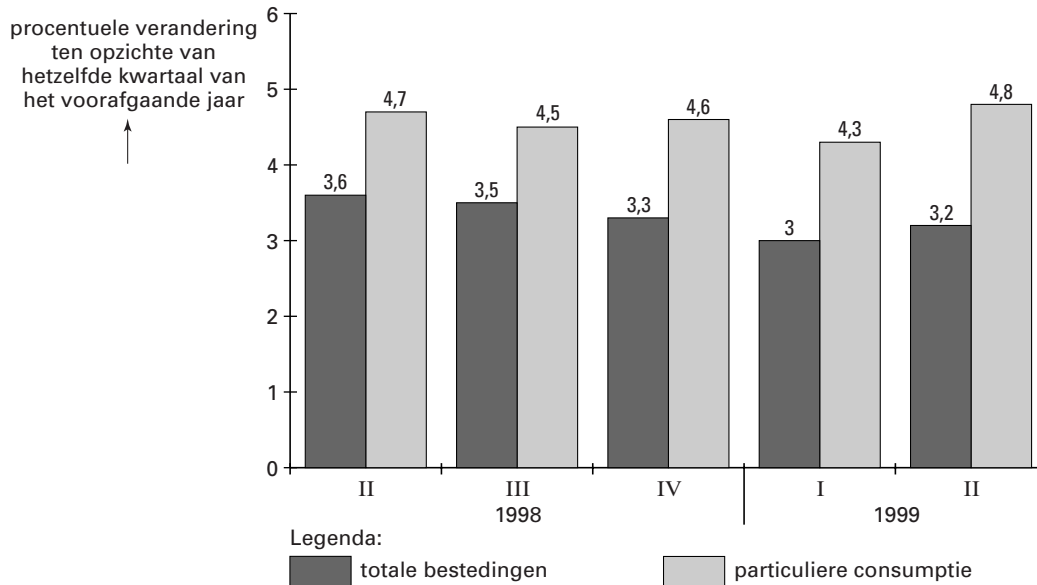
2p **8** Is het aandeel van de A-bank in de Europese girale geldhoeveelheid op 1 januari 1999 ten opzichte van 1 januari 1995 afgenomen, toegenomen of gelijk gebleven? Licht het antwoord toe met behulp van een berekening.

Opgave 3

Consumptie, de motor van de bestedingen

Aan het eind van de jaren negentig werd de consumptie als de motor van de groei van de totale bestedingen aangemerkt. In deze periode groeide in Nederland de particuliere consumptie in procenten gemeten sterker dan de totale bestedingen. Figuur 2 laat dat zien.

figuur 2

Stel dat de particuliere consumptie in het derde kwartaal van 1999 ten opzichte van hetzelfde kwartaal van het voorafgaande jaar met 3,8% toenam.

- 3p **9** Bereken de procentuele stijging van de particuliere consumptie in het derde kwartaal van 1999 ten opzichte van het derde kwartaal van 1997 (in ten minste één decimaal).
- 2p **10** Noem twee andere bestedingscategorieën dan de particuliere consumptie.

Opgave 4

Stel je de volgende situatie voor:

Jouw school werkt mee aan een internationaal uitwisselingsprogramma en heeft contact met een middelbare school in Petersburg in Rusland. De scholen houden contact door middel van e-mail. Op een dag ontvangt jouw school een e-mail van Andrej, een Russische scholier.

Fragment uit de e-mail van Andrej:

In Rusland wonen 145 miljoen goed opgeleide mensen op 17 miljoen vierkante kilometer grond. Ons land is rijk aan diamanten, goud, nikkel, koper, aluminium en zilver. Bovendien is er volop geschikte landbouwgrond. De belangrijkste rijkdom bestaat uit de enorme olie- en gasvoorraden die in de grond zitten. Als die verkocht worden, levert dat 30.000 dollar per inwoner op. En toch leven wij in Rusland in armoede en moeten wij zelfs hulp vragen aan de regeringen van westerse landen. Ik twijfel er aan of de contacten met westerse landen de Russische economie iets opleveren. Rusland is alleen maar armer geworden door het openstellen van de grenzen.

Je leraar economie vraagt jou een antwoord te sturen naar Andrej. In dit antwoord schrijf jij een betoog waarin jij je Russische medescholier probeert te overtuigen van het voordeel van internationaal vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal voor zowel de Russische economie als de economie van westerse landen.

Jouw antwoord begint als volgt:

„Beste Andrej,

Met veel belangstelling heb ik jouw e-mail gelezen. Graag wil ik je proberen te overtuigen van enkele positieve aspecten van internationaal vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal voor zowel de Russische economie als de economie van westerse landen.”

6p **11** □ Schrijf het vervolg van het betoog.

In het betoog moeten de volgende aspecten aan de orde komen:

- a* de gevolgen voor de omvang van de productiefactor kapitaal in Rusland.
- b* de gevolgen voor de kwaliteit van de productiefactor kapitaal in Rusland.

Daarnaast moet in het betoog naar eigen keuze één van de onderstaande aspecten aan de orde komen. Kies daarbij het aspect dat het best in het betoog past.

- 1 De toenemende mogelijkheden voor Rusland om buitenlandse leningen met roebels af te lossen.
- 2 De gevolgen van internationale arbeidsverdeling voor de welvaart van Rusland en zijn handelspartners.
- 3 De inverdieneffecten voor westerse landen van de aan Rusland gegeven hulp.

Aanwijzingen:

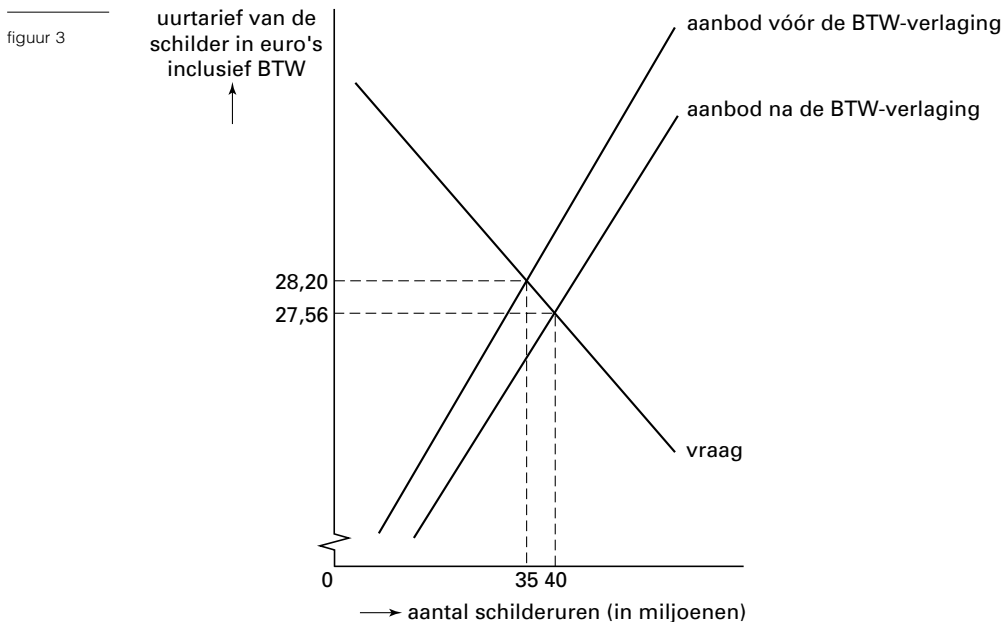
- *Gebruik voor het vervolg van het betoog 120 woorden (een afwijking van 20 woorden is toegestaan).*
- *Het betoog moet een doorlopend verhaal zijn; de onderdelen moeten goed op elkaar aansluiten.*

Opgave 5

Schilder wordt goedkoper

De regering heeft het BTW-tarief op arbeidsintensieve diensten, zoals schilderwerk, verlaagd naar 6%. Door deze BTW-verlaging kan de schilder goedkoper worden, waardoor de werkgelegenheid in de schildersbranche kan toenemen.

Met behulp van figuur 3 kunnen enkele gevolgen van deze BTW-verlaging voor de schildersbranche worden bekeken.

In de uitgangssituatie bedraagt het evenwichtstarief 28,20 euro per uur. Bij dit uurtarief bedraagt de werkgelegenheid in de schildersbranche 22.400 personen. Verondersteld wordt dat de werkgelegenheid in personen rechtevenredig (proportioneel) is met het aantal schilderuren. De BTW-verlaging op schilderuren leidt tot een verschuiving van de aanbodcurve waardoor de nieuwe evenwichtsprijs 27,56 euro wordt. Voor de BTW-verlaging bedroegen de BTW-inkomsten van de overheid over schilderuren 147 miljoen euro.

- 2p **12** Bereken met hoeveel personen de werkgelegenheid in de schildersbranche door deze BTW-verlaging stijgt.
- 2p **13** Bereken het bedrag inclusief BTW dat de schilderuren na deze BTW-verlaging opbrengen.
- 2p **14** Bereken het bedrag waarmee de BTW-inkomsten van de overheid zijn gedaald door deze BTW-verlaging.

Met het overbrengen van schilderwerk van het hoge naar het lage BTW-tarief hoopt de regering een verschuiving van de niet-geregistreerde productie naar de geregistreerde productie te bevorderen.

- 2p **15** Beschrijf hoe deze verschuiving kan plaatsvinden.

Opgave 6

In economische publicaties wordt veel gebruik gemaakt van tabellen en grafieken. In het informatieboekje staan vier statistieken over Nederland. Naar aanleiding van deze statistieken worden in deze opgave vijf vragen gesteld.

- 2p **16** Laat aan de hand van een berekening zien dat het bedrag van de gemiddelde arbeidsongeschiktheidsuitkering per persoon in 1994 ten opzichte van 1991 met 4,3% is gestegen.
- 2p **17** Toon aan dat de koopkracht van de gemiddelde arbeidsongeschiktheidsuitkering in 1994 ten opzichte van 1991 is gedaald.
- Mede door het gebruik van verschillende definities van arbeidsongeschiktheid ontstaan er soms verschillen tussen statistieken. Dit kan vervolgens leiden tot tegenstrijdigheden in de informatie.
- 2p **18** Toon aan dat de informatie in statistiek 4 met betrekking tot 1996 tegenstrijdig is met de informatie in statistiek 1.
- 2p **19** Bereken het aantal actieve vrouwen in 1992.
- Tussen 1991 en 1997 is het aantal arbeidsongeschikten bij vrouwen sterker gestegen dan bij mannen. De sterke groei van het aantal actieve vrouwen in deze periode kan hiervan een oorzaak zijn.
- 2p **20** Toon aan dat het aantal arbeidsongeschikte vrouwen als percentage van het aantal actieve vrouwen in 1997 ten opzichte van 1991 is gedaald.

Opgave 7

Beperking loonstijging in discussie

Aan het eind van de jaren negentig was er in Nederland sprake van toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Hierdoor kwam een einde aan een periode van beperkte loonstijging. Economen verschillen van mening of beperking van de loonstijging gewenst is.

Zo stelt econoom Afra dat een beperking van de loonstijging nadelige gevolgen heeft voor de groei van de productie van bedrijven die voor de binnenlandse markt produceren. Econoom Hans stelt dat een beperking van de loonstijging van belang is voor de groei van de productie van bedrijven die op de export zijn gericht.

- 2p **21** Noem een argument voor de stelling van Afra. Licht het antwoord toe.
- 2p **22** Noem een argument voor de stelling van Hans. Licht het antwoord toe.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 8

Als in een land een recessie dreigt, probeert de regering van dat land soms Keynesiaans beleid te voeren. Of dat beleid succesvol is, kan pas achteraf worden beoordeeld.

Zo stond eind 1997 het onderstaande artikel in de krant:

Japan beleeft Keynesiaanse crisis

Voor 1998 wordt een inkrimping van de productie in Japan van 5% verwacht. Oorzaak hiervan is dat consumenten weinig vertrouwen in de economie hebben en de banken de kredietkraan voor bedrijven vrijwel hebben afgesloten. Het gevolg hiervan is dat de vraag naar producten en daardoor de productie terugloopt. De Japanse regering hoopt de conjuncturele inzinking tegen te gaan door in de loop van 1998 de rente te verlagen en de overheidsbestedingen op te voeren.

Bedrijven die grondstoffen naar Japan exporteren, maken zich zorgen over de gevolgen van de lage koers van de Japanse yen. In de Verenigde Staten wordt daarentegen gehoopt dat de lage koers van de Japanse yen de sterke groei van de productie in de Verenigde Staten kan afremmen.

- 2p **23** Noem een andere maatregel die een regering kan nemen om een conjuncturele inzinking tegen te gaan.
- 2p **24** Leidt een conjuncturele inzinking in Japan tot een verbetering of een verslechtering van het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans van Japan? Verklaar het antwoord.
- 3p **25** Leg uit dat een koersdaling van de Japanse yen de groei van de productie in de Verenigde Staten kan afremmen.

Begin 1999 werden onderstaande gegevens over de gerealiseerde productie gepubliceerd. De cijfers betreffen procentuele veranderingen ten opzichte van het voorafgaande jaar.

tabel 1

	1996	1997	1998
Verenigde Staten	3,4	3,9	2,5
Japan	5,0	1,4	-2,8
Europa	1,6	2,5	2,9
Azië (zonder Japan)	8,0	6,5	3,1
Afrika	5,8	3,1	3,4

De Japanse regering gebruikte onder andere de gegevens uit tabel 1 om te beweren dat het gevoerde Keynesiaanse beleid succesvol was.

- 2p **26** Beschrijf op welke wijze de Japanse regering kon beweren dat haar beleid succesvol was.

Einde